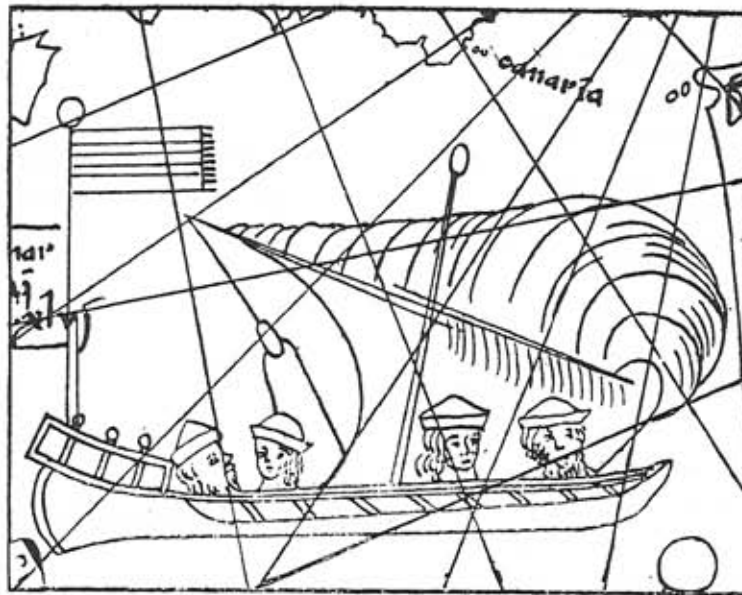

Centre d'estudis **colombins**

Les illes Canàries. - El Cap Boxador. El vaixell de
Jaume Ferrer enfront del Senegal.

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmasas) - 08003 BARCELONA
Tel. (93) 319 80 50 - Fax: (93) 310 69 00

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins
ANY VII / Núm. 21 / 1998 / Preu: 300 Pts. - 18 FF

21

ANY V / Núm. 21

Director : Joaquim Arenas i Sampera

Secretaria de redacció:

Teresa Clota i Jaume Cañadas

Editor: Òmnium Cultural

Imprimeix: Can Boada, c/ Comtal, 26

08002 - Barcelona

Dipòsit Legal: B- 16689/95

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- La Descoberta d'Amèrica. R. Carreras Valls.
Nota 17. Pàg. 213. IMP. M. Roca - Reus 1928

Articles

- Les butlles papals
per Caius Parellada
- La preparació del tercer viatge
per Joaquim Arenas i Sampera
- Moment històric de Catalunya: el Rosselló
i la Cerdanya
per Dalmau Valls
- El fogatge de 1497
per Pere Català Roca
- Els senyors de les poblacions de la
Segarra, l'any 1497
per Josep M. Llobet i Portella
- 1497: Nord-Amèrica, Anglaterra i
Catalunya
per Joaquim Arenas i Sampera

NOTA

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agrairiem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Editorial

És en el tercer viatge, com és prou sabut, que Colom trepitjà per primera vegada el continent americà.

S'escau, doncs, commemorar aquesta efemèride, de la qual fa quatre segles, a l'any que som, per tres raons ben motivadores. El fet en si mateix, que un català hagi estat el primer a trepitjar terra ferma al Nou Món, en seria la primera. En segon lloc, el gran afront que patí l'almirall en la gestió preparadora del tercer viatge i en la qual es detecten prou indicis que les dificultats sorgides eren derivades de la seva naturalesa catalana. La tercera raó és que l'ocasió glosada s'emmarca en un lustre ple d'interès històric per a la nostra causa, només cal recordar el viatge de l'altre descobridor i igualment presumpte català Joan Cabot, el qual partí de Bristol i arribà al continent del nord del Nou Món, també ara fa quatre-cents anys.

El Butlletí pretén, per mitjà de les diverses col·laboracions, fer-se ressò del brujit històric d'aquells anys i aportar nova informació.

La vida del Centre continua amb constància. Per manca de disponibilitat econòmica s'ha hagut d'aturar la línia d'investigació iniciada pel Sr. Joan Grimal. Totes les altres activitats són vigents.

Tot i amb tot no podem baixar la guaita. Convé que a les nostres tertúlies mensuals hi assisteixi més gent, convé, igualment, que s'ampliï el nombre de col·laboradors del Butlletí, cal engrandir els camps d'incidència del Centre. Ha d'ésser, aquesta, una tasca de tots els socis i simpatitzants.

Joaquim Arenas i Sampera

Els darrers mesos les conferències mensuals del Centre han estat, com sempre, ben interessants. El reconegut consoci Pere Català Roca ens oferí una recerca sobre "*L'entorn de les famílies Bertran de Barcelona*". Com a conclusió més interessant cal destacar que, segons les seves investigacions, el segon cognom de l'Almirall va ser Bertran. En parlarem en el proper Butlletí.

El mes de febrer l'acte de la conferència es traslladà, per motius d'espai, al Centre Comarcal Lleidatà. La Sra. Dolors Bramón, professora de filologia semítica de la Universitat de Barcelona, especialista en el món hebreu dels s. XIV i XV, ens parlà sobre "*Lluís de Santàngel i altres conversos en relació amb el Descobriment*".

El mes de març se celebrà l'acte d'homenatge al Sr. Josep Porter i Rovira a la seu d'Òmnium Cultural. Intervingueren amb parlaments la seva filla, Sra. Maria Porter i el Sr. Francesc Albardané, membre de la Junta i amic de la família. En l'acte, el president del Centre, Joaquim Arenas i Sampera lliurà a la seva filla, Maria Porter, una placa commemorativa d'homenatge dedicada a Josep Porter com a insigne colombista.

El proper Itinerari colombí serà a Cuscó, Montfalcó i Agramunt. En rebreu informació mitjançant una convocatòria de l'acte, amb la relació d'activitats i els llocs que visitarem.

Finalment, us fem saber que la família del Sr. Jaume Colomer i Monset (1900-1983) -insigne colombista- a ofert al Centre la cessió de l'"*Arxivo Colombino de Barcelona*" per a la nostra biblioteca. Més endavant us informarem de l'índex i dels continguts de l'esmentat arxiu.

La Descoberta d'Amèrica.

**R. Carreras Valls Nota 17. Pàg. 213
IMP. M. Roca - Reus 1928**

(...) Del mateix d'Avezac, "Examen critique de l'ouvrage de J.F. Nichols, *The remarkable Life of Sebastian Cabot*". En la pàg. 6, es llegeix: "Christophe Colomb, en 1477, signalait les fréquentes relations (de Bristol) avec l'Islande et dont Guillaume Botoner constatait en 1480 une expedition d'aventure à la recherche de l'île du Bresil dans l'Océan á l'Ouest de l'Irlande: deux faits que dans notre pensée ont une connexion singulière avec l'établissement, à Bristol, du marin *veneto-genois* Jean Cabot, lequel peut-être en 1477 aurait eu l'occasion de renseigner son *compatriote* Colomb sur sa route de Bristol en Islande, et peut-être aurait conduit lui même les deux navires armés par Jay le jeune pour l'expédition de 1480". Subrallem l'error d'ésser Cabot un mariner *veneto-genois*, que canviant-lo amb un *veneto-catalan*, s'acordaria amb el nostre criteri de què hi hagué una relació entre Cabot i Colom.

Feliu de la Peña: *Anales de Cataluña (1709 - T.3. - pàg. 92)*: "Premió Dios este año al Rey y la generosa fé con desprecio las riquezas y tributos de los judíos en el descubrimiento de las Indias y a Barcelona la Fidelidad y amor con su Rey favoreciéndole con esta plausible noticia, llegando a ella Colón para participar al Rey que *las avia descubierto por medio de un marinero catalán* en crédito de la verdad le entregó seis indios para que con el Sagrado Bautismo tuviese Barcelona... Hoy de nuestro intento es referir esta nueva por ser la Nacion Catalana la primera que plantó en aquel nuevo mundo el Gloriosísimo Estandarte de la Fé..." "Fué Colón natural de un pequeño Lugar de la Ribera de Génova: pasó a la Isla Madera donde tuvo noticia de los Antípodas. Llegó a Barcelona a tres de Abril deste año..."

"fueron doce sacerdotes catalanes de Montserrat..." "embarcaron gran número de Catalanes en Barcelona..." "Pedro Margarit, primer gobernador del Pirú..." - S'ignora d'on pogué treure l'annalista Feliu la manifestació que féu al Rei Ferran, la qual, al nostre criteri, té una importància extraordinària en el desxiframent de la incògnita de la descoberta. Si no vingués seguidament la manifestació del mateix annalista d'ésser Colom genovès, la solució del problema quedaria simplificada. En el text havem sentat la hipòtesi de què el *marinero catalán* podria ésser Joan Cabot, però no volem passar per alt la de què la dita manifestació de Colom, que creiem certa, no fou res més que una formidable ironia que ell mateix usà amb el Rei Ferran. El *marinero catalán*, degué ésser el mateix Colom qui, per causes que ja havem comentat, li interessà sempre amagar la nacionalitat, però que en la pròpia Barcelona i al propi Rei i en la forma exacta que relata Feliu, volgué que constés a qui es devia la descoberta i no pogué dir-ho -a menys de trair-se ell mateix- d'altre manera que la que esmenta Feliu.

Fidel Fita "Boletín de la Real Academia de la Historia" (T. 19. Escritos de B. Boyl).

Articles

Les butlles papals

Caius Parellada

L'afer de les butlles papals que van servir per fonamentar el dret dels Reis Catòlics a l'adquisició, ocupació i domini i conquesta de les terres descobertes i de les descobridores dellà l'Oceà i també i, ensems amb això, per establir un ordre de cara a la futura possessió de les terres ultraoceàniques, és força sabut quant als fets: les butlles al·ludides foren fetes i publicades tantost. N'hi ha tot un seguit:

des de la primera Inter Caetera de 3 de maig de 1493, passant per la Eximia Devotionis del mateix dia i la segona Inter Caetera del dia propsegüent -encara que segons F. Morales Padrón (*El descubrimiento*, 1983) n'hi ha alguna d'antedatada i alguna de postdatada- fins a arribar a la "Dudum siquidem" de 26 de setembre de l'any susdit, totes les quals foren promulgades pel Papa català Alexandre VI (Roderic de Borja) fill de Xàtiva, al regne de València.

No ens hi torbarem, doncs, gaire, si no és per transcriure traduït al català un fragment important de la versió castellana de la 2a Inter Caetera: "Proveireu al dilecte Cristòfol "Colon", home apte i molt convenient a tan gran empeniment i digne d'ésser tingut en molt, amb naus i gent per a semblants coses ben ensinistrats, no pas sense grandíssims treballs, missions i perills a fi que per mar cerqués diligentment les tals terres fermes i illes incògnites i remotes on fins ara no s'havia navegat; després de molt treball, amb el favor diví, navegant per l'Oceà, van trobar-hi certes illes remotíssimes i també terres fermes que fins ara no havien estat per altri trobades, on habitava molta gent en pau.

Nos "Motu Propio", de certa ciència i de plenitud de poder apostòlic i no a instància de petició vostra, ans de mera liberalitat, totes les illes i terres fermes trobades i ja descobertes i les que es descobreixin vers l'Occident i Migdia i component una línia del Pol Àrtic que és al Septentrió al Pol Antàrtic que és al Migdia, adés s'hagin trobat, adés s'hagin de trobar cap a l'Índia o vers qualsevulla altra part, la qual línia dista de cadascuna de les illes que vulgarment se'n diu de les Azores i Cabo Verde, cent llegües a Occident i Migdia, així que totes les illes i terres fermes trobades, ja fossin descobertes o per descobrir, des de la dita línia vers Occident i Migdia, que per altre rei o príncep cristià no fossin posseïdes realment fins al dia de Nadal proppassat, les donem, concedim i assignem a Vos i als reis de Castella i Lleó, vostres hereus i succeïdors".

Sobre aquesta butlla és avinent de fer-hi alguns comentaris. En primer lloc, que la línia que s'hi indica i que havia de marcar el començament del domini territorial i marítim concedit pel Pontífex als Reis Catòlics, fou una idea de Colom segons que es pot inferir de la lletra dels dits reis al descobridor datada el 5 de setembre de 1493, on es fa esment "de la raya que vos dexisteis que debia venir en la bula del Papa". Això lliga, altrament, amb l'actitud de Colom, el qual tot temps mantingué la idea que la marca de delimitació passava a 100 llegües de les illes portugueses. Consuelo Varela fa menció d'aquest cas i se n'astora i l'atribueix a desconeixença per part de Colom dels fets o tractats posteriors. Nosaltres no ho creiem pas així, sinó que pensem que Colom entenia que allò establert per les butlles pontificals no podia pas ésser debolit per un tractat convingut entre dos pactants, els quals evidentment es podien repartir a llur albir ço que creien que els pertanyia. I atenguem que la línia fixada per Alexandre VI no va ser mai modificada pel Papat.

Acabem d'al·ludir el tractat o tractats de Tordesillas de 7 de juny de 1494. En aquest famós tractat -el concernent a l'Oceà i les terres ultraoceàniques-, car l'altre tractat de la mateixa data i lloc es referia i visava el continent africà-, els Reis Catòlics van accedir a retirar la marca del seu domini fins a 370 llegües a l'Oest de les illes portugueses ja esmentades i van concedir a Portugal el dret d'implantar-s'hi.

I en segon lloc, també pensem que Colom, en virtut de les Capitulacions i dels drets de govern que els reis li conferien, podia creure que posseïa unes expectatives dominicals que no eren susceptibles de mercadeig en detriment d'ell mateix. Aquestes pretensions de Colom les subratlla Morales Padrón (p.79) en dir que "No hay duda que el Almirante se veía como en casi rei en las Indias" i que "els reis s'adonaven dels exorbitants privilegis conferits al genovès" (sic) (*Gran Enciclopedia de América*).

L'afer de les butlles i en especial el tractat de Tordesillas referent a l'Oceà, ens emmena a ocupar-nos d'un personatge molt important, Jaume Terrer de Blanes, el famós cosmògraf, navegant i lapidari. Perquè aquest, si potser va ésser consultat pels reis abans de la confecció del dit tractat, en el negociéig previ, no intervingué en el seu text final. La intervenció de Terrer roman ben reflectida en les lletres i documents publicats en el seu llibre pòstum publicat l'any 1545 i titulat: "Sentències catòliques del diví poeta Dant". Les tals lletres són: La del Cardenal Mendoza a Terrer (26 d'agost de 1493); la de Terrer als Reis Catòlics (25 de gener de 1495); la dels Reis a Terrer (28 de febrer de 1495) i al de Mn. Jaume Terrer "feta al Almirante de las Indias Cristòfol Colon", de la qual diuen les "Sentències" que és "letra de molta doctrina i de mirable intel·ligència i pràctica".

Tots aquests documents van ésser reproduïts per Navarrete en els seus "Viajes", tot fent constar l'autor que els havia tret del llibre citat de Terrer de Blanes. Això indica que cap d'aquells documents no es trobaven recòndits ni continuats als registres públics. Altrament, tota la documentació de Terrer de Blanes fou destruïda per ell mateix, segons explica el seu biògraf Vicenç Coma i Soler. No podria ésser, però, una destrucció imposada? (*J. Terrer de Blanes y el Descubrimiento de América.*)

Al volt de la intervenció de Terrer de Blanes en la divisió dels espais descoberts o descobridors, les opinions són discordants. Per un cantó veiem com el notable historiador del segle XVII, Roig i Jalpí, és del parer -que recull Torres Amat en el seu diccionari- que la línia partionera es féu seguint les instruccions del nostre cosmògraf. Per l'altra part, però, els documents que hem esmentat només semblen mostrar l'interès de la Cort i dels Reis a conèixer l'opinió de Terrer: Així, la lletra del Cardenal Mendoza es limita a demanar al cosmògraf que "vista aquesta

lletra partiu i veniu a Barcelona i porteu amb vós el mapa mundi".

Això resta acrescut per la lletra ja esmentada de Jaume Terrer de gener de 1495 en la qual comunica als reis que: "Per dues vegades Joan de la Nuça m'ha mostrat uns capítols on ses reials Alteses manen saber la determinació del compartiment que S.A. han fet amb el rei de Portugal en el mar Ocea". I tot plegat ve corroborat pel magnífic document constituït per "Lo vot i parer de Mossèn J. Terrer acerca la capitulació feta entre los molt catòlics Reis i lo rei de Portugal, en què se demostra quant era lo autor gran cosmògraf e mirablement pràtic en la mar".

En conseqüència, podem concloure que la intervenció de Terrer de Blanes en el problema de la divisió dels espais descoberts per Colom establerta en el Tractat de Tordesillas, en el qual es fixà la distància de la línia de partió a 370 llegües a Occident i Migdia de les illes del Cap Verd, fou purament d'assessorament dels reis Catòlics abans de signar-se el tractat i, en acabat, en la seva aplicació pràctica. En efecte, en aquest vot i parer Mossèn Jaume Terrer explica als reis la manera de fer la determinació, tant en la realitat geogràfica com en la cartografia, de la línia fixada en el tractat de Tordesillas i acaba amb aquell elogi famós de Colom que fa així: "Si en ma determinació i parer serà vista alguna errada, sempre em sotmeto a la correcció de qui més de mi sap i comprèn, especialment de l'Almirant d'Índies, el qual "tempore existente" en eixa matèria més que altri sap, puix és gran teòric".

I encara en tot aquest afer cal que tinguem en consideració la butlla Dudum siquidem, suara esmentada, la qual Morales Padrón (p. 85) afirma que era dita d'ampliació de la donació i que era directament oposada als interessos de Joan II de Portugal, puix que de fet dóna carta blanca als reis catòlics per ocupar qualsevol territori no posseït per prínceps cristians. I també l'opinió de Coma i Soley: En resum, Terrer

defensà davant els ambaixadors portuguesos la línia alexandrino-colombina. I que fou una errada dels reis la transacció a Tordesillas en la qual, afirma, Terrer no hi va tenir art ni part.

Per finir el tema sembla avinent d'evocar els conceptes emesos per l'abrandat escriptor francès del segle passat, Leon Bloy, no sols perquè toca el punt de la famosa línia sinó també perquè fou una veu dissonant al seu temps, i no cal dir-ho, en el present. Veu, tanmateix vessant d'entusiasme envers la personalitat de Colom i les seves grans gestes. Fa així: "En el cèlebre afer de la línia de demarcació on la pau del món i l'avenir de la cristiandat estaven en joc i que fou ocasió d'un dels grans miracles de la història, Colom no volgué més àrbitre que la que la Santa Seu. Roma, per la seva banda, adoptà les conclusions del Navegant, li donà plenera creença en coses inverificables...

Totes aquestes idees i afirmacions de L. Bloy, constitueixen una confirmació completa del que fins ací hem exposat i que havíem pouat de la lletra reial al·ludida i del mateix parer que Coma i Soley. Fou Colom qui proposà la línia primerenca, la de les 100 llegües, aquella que instituí la Inter Baetera del 4 de maig de 1493. Butlla aquesta fonamental en tots els aspectes i no tan sols el referent a l'assignació de les illes i terres fermes.

I és per això, per la gran significació que té, que baldament sigui allunyar-nos un xic del tema, ens referirem a un altre caire, també fonamental, per bé que comunament negligit, de la dita butlla. El del nom del descobridor, que hi és ben explícit, Colón. És a dir, hi ha l'afirmació del Papa, en forma solemnia i pública, que l'inventor del Nou Món, tenia tal nom de "Colón" i no pas cap altre, ço és, el de Colombo, amb tota la transcendència que això té en esguard de la determinació de la naturalesa i personalitat de la persona. I és obvi que el Papa sabia pla bé de qui es tractava, com així mateix ho sabien els reis que li van demanar les butlles i li comunicaren el nom

de "Colón".

I remarcuem que el nom de *Colón* en un text tot ell llatí, amb el *Christoforum* al seu davant, significa ni més ni menys que la voluntat del Pontífex era, acordadament amb els Reis Catòlics, d'establir i fer constar quin era el ver llinatge del Descobridor i quin era el seu cognom. I que és precisament per això que es va prescindir de la seva llatinització, la qual hauria estat *Colonus*. Tot això exclou el Colombo: aquest nom resta absolutament bandejat en vigor de les butlles, com a possible llinatge del Descobridor. I de segur que és per això, davant d'un "Colón" infrangible, que la literatura ulterior - *Historie* i *Casaus*- van sortir amb la famosa falòrnia del *Colonus* romà com a origen de la família dels Colombo (i per tant, també dels "Colons" reals, també transformats més tard en *Colombos*), històries o contalles que ningú, ni els mateixos fabricadors es creien i que foren introduïdes als relats per necessitats compulsives urgents i per manaments imperatius.

Tanmateix, el nostre Colom què hi pinta en tot això? Doncs senzillament, el primer paper. Perquè el Colón oficial, indiscutible i destructor del Colombo, no és altre que el Colom propugnat per la tesi catalana. Això és d'una evidència total. Això els catalans ho sabem prou bé, puix sabem que el Descobridor va emprar alternativament els noms de *Colomo* i *Colom* i sabem més que bé que el castellà no admet la ema final que transforma en *ena*. I ho saben els castellans que admeten (*Beltrán y Rózpide*, *Altolaguirre*, *Serrano Sanz*) que *Colom* i *Colón* són el mateix cognom. Altrament, el Colom desat darrera el Colón ix a la llum al mateix temps que triomfa en Colom sobre el Colombo en els documents reials i en els pontificis: Això s'esdevé en la traducció tan coneguda que va fer al llatí *Leandre Coscó*, acòlit del Pontífex, de la lletra del Descobridor a *Sanxis*, on s'estampa el nom de *Christoforis Colom* al capdavant del text i el de *Christoforus Colom* al capdavant, la qual traducció

s'empremtà a Roma el mateix dia d'aparició de la segona *Inter Caetera*.

El nom de Colón oficialitzat pel Papa i pels reis és aquí restituït a la seva forma genuïna i també, com en els documents d'aquells, el cognom és mantingut dins el text llatí en la forma catalana. Amb què aquesta forma apareix com la pròpia del Descobridor. Remarcuem que la traducció castellana del text llatí de *Coscó* -publicats tots dos per *Navarrete* tradueix la "Epístola *Christofori Colom*" de *Coscó* per "carta de *Cristóbal Colón*".

Sobre el fet crucial que els documents més importants relatius a la descoberta i que ens donen el nom de Colón-Colom com el del llinatge d'aquell, documents emanats de les més altes instàncies, hem de reafirmar la seva valor decisiva i també l'oprobí que constitueix haver-los negligit. ¿Com es possible que uns documents tals concernents a un moment històric únic i a un personatge de primera magnitud hagin estat deixats de banda i que en comptes d'aquells s'admetin enraonies com aquella del "limó el vocablo"? O bé els motius psíquics que tenia Colombo per estrafer el seu nom? Tot plegat fa caure la cara de vergonya. Ben mirat, es tracta d'un desafiament tan gran a la història científica que hom proclama avui dia, que no es pot pas entendre que encara pugui perdurar aquella mateixa actitud primerenca de prescindir dels documents i creure, en canvi, en mers supòsits. Hi pot haver un desraó més llampant?

És forçós, doncs, de concloure que les butlles papals delimitant els territoris novellament descoberts i assignant-los als reis Catòlics, ultra el seu interès primordial, en presenten un altre de suplementari consistent a ésser així mateix d'una valor extrema pel que fa a la identificació del descobridor. En aquest sentit caldrà posar-les en relació amb els altres documents que fan el descobridor, nadiu d'algun dels Estats pertanyents a la jurisdicció de Ferran el Catòlic, o sia d'un Estat català.

La preparació del tercer viatge

Joaquim Arenas i Sampera

Els ròssecs del segon viatge

L'historiador francès Charcot, citat per Merrien, afirma i no sense raó, que l'any 1498 Cristòfol Colom va fer quelcom més que descobrir el continent al Nou Món, fins aleshores havia arribat a tocar illes només. Colom, però, en aquest tercer viatge, s'havia tornat a embarcar malgrat l'hostilitat de l'administració castellana. Va reeixir en les dues conteses. Descobrir el continent i superar les traves de l'administració. Una hostilitat que es pot qualificar de general, de la qual no restaren al marge els mariners que tomaren del Nou Món. Que no fou només en els cercles propers a la gent de mar ens ho confirma el mateix fill Ferran quan ens explica els impropis que reberen com a fills de l'Amirall complint l'ofici de patge l'any 1497. "Mireu els fills de l'Almirall dels mosquits, d'aquell que ha descobert terres de vanitat i d'engany per a sepulcre i misèria dels "hidalgos" castellans; el meu germà i jo ens excusàvem de passar pel seu davant".

El desprestigi de les Índies era un fet. Ja el segon viatge va significar, es diu, un doble trencament de la coexistència en les terres descobertes. Entre els colonitzadors es congria una desavinença forta, l'enfrontament entre la població colonitzadora i l'autoritat colombina que va prendre certs aires d'intransigència i un afany poc mesurat de monopolització de riqueses i d'activitats. La deserció de fra Boïl i de Pere Margarit, autoritats rellevants- religiosa la primera i militar la segona- s'ofereixen com a prova vàlida.

Cal precisar que Margarit fou un col·laborador i amic fidel de l'Almirall, però, en retornar mostrava un desacord amb la situació creada pel desplegament de la colonització. Fra Boïl li feu costat. Aquest retorn inesperat a Castella, ni beneficiava l'empresa ni al seu gestor. Quant a Fra Boïl,

que va abandonar Colom, es va mostrar prou sever en els consells que donà al Descobridor en relació al tracte amb els indis reclutats. El P. Las Casas o Casaus ens en diu: "Estuvo poco en la isla, que no ejerció su oficio ni pareció que lo tenía".

No tots els prohoms amb autoritat atorgada, que formaren l'expedició del segon viatge retornaren al continent europeu, la deserció prematura en llurs responsabilitats resta constrenyida a Margarit i Boïl. En canvi, el tarragoní Miquel Ballester romangué força temps a les anomenades Índies Occidentals. Exercí de cap de l'expedició militar i féu costat en tot moment a l'Almirall.

Per altra banda, l'enfrontament entre els colonitzadors i els indígenes, les sublevacions, les guerres i l'esclavatge eren el pa de cada dia.

Cada vegada més arribaven a Castella homes decebutos de la seva estada a les Índies i que mostraven abundosos i fonamentats dubtes sobre la riquesa d'aquelles terres llunyanes. No s'estaven tampoc de qüestionar la capacitat per a governar de l'Almirall i dels seus germans, no sempre amb opinió objectiva.

És en aquesta circumstància, i a fi de subsanar la brama de desprestigi de la seva comesa, que Colom va decidir retornar a la Cort. Ho va fer en dues caravel·les curulles de gent (225 cristians i 30 indis, diuen les cròniques). La travessia va ser molt i molt llarga, del 20 d'abril a l'11 de juliol de 1496. El port de Cadis rebia el petit estol de naus que portava uns homes cansats i malalts a causa de la fam i del patiment.

S'ha dit que l'Almirall desembarcà amb l'hàbit franciscà, cosa que no constà en escrits font dels viatges. Portava, això sí una capa protectora semblant a la usada encara avui dia pels caputxins.

A la fi d'octubre del mateix any ja se'l troba a Burgos, on hi havia la Cort reial. Passaria, però, un any i mig abans de fer-se a la mar novament i emprendre el seu tercer viatge.

Preparatiu del tercer viatge.

L'estada de Cristòfol Colom, Almirall de Castella, a aquest regne en el període entremig del segon i del tercer viatge constitueix una lluita entre la voluntat de tirar endavant els seus projectes i la força dels seus delators.

Quan arriba a la Cort per parlamentar amb els reis ja no era el gran oficial de llurs corones que anava a passar comptes dels afers en qualitat de Virrei. S'hi presenta amb posat humil i parla amb to discret, però ple de convenciment. Les seves paraules s'assemblen més a una prèdica que a una relació curial dels fets.

Tres qüestions centren el contingut d'allò que els exposa. Primerament que ell és el designat de Déu i el seu instrument per a evangelitzar. En segon lloc insistir en el fet que la descoberta feta fins aleshores, només era una petita mostra de totes les terres que resten per innovar i que tan sols ell en sap el camí segur. Finalment s'esmerça a esvair els dubtes que els Reis poguessin tenir sobre la riquesa de les terres del Nou Món i del capteniment en el govern i administració dels seus i d'ell mateix.

Tot i que les noves terres es trobaven a la baixa per les causes ja adduïdes, a les quals cal afegir els vilipendis que havien escampat contra l'Almirall els seus adversaris de la Hispaniola entre gent influent de la Cort, els Reis s'hi mostraren novament generosos. Li confirmaren els privilegis, prerrogatives i honors.

A més, Colom tenia i presentava una idea ajustada i precisa, però de difícil realització. Volia, sense dilacions dur a terme una veritable colonització i això trametent obrers qualificats i ben pagats, escuders per a organitzar un exèrcit i un cos de policia, mariners experts i vaixells per a establir navegació entre les illes descobertes, mossos i patirassos per a atendre els serveis portuaris. També preveia l'organització i manteniment dels colons que havien restat a l'altra banda de l'Atlàntic.

Amb les bones intencions i els projectes ben planificats Colom no aconseguia fer valer la seva autoritat, avalada pels Reis, quan es proposà endegar la tercera expedició. Inquietava l'Almirall comprovar la lentitud amb què es prenia la preparació del nou estol de naus. De fet es produïa una guerra oberta entre Colom i els oficials de la casa de contractació de les Índies a Sevilla. Segons ell mateix explica, va patir tanta desesperació i impaciència pensant en les necessitats que havia deixat a allà, especialment a l'illa Hispaniola, que va arribar a aborrir la vida mateixa.

És constatable que en aquell temps, a Castella, les ordres reials que esdevenien poc agradables als curials de torn, tot i que s'obeïen, no eren de fàcil execució pràctica. Segons el mateix Descobridor explica, el gran obstacle per als preparatius es personificava en la figura poderosa i buròcrata del bisbe Rodríguez de Fontseca que sempre tenia un "demà ja ho farem" i li feia avinent, un dia rera l'altre, noves dificultats. Fontseca era, segons el P. Las Casas o Casaus, més capaç d'aplegar gent de guerra ja que semblava més biscaí que bisbe.

Certament les dificultats no foren poques per al nostre home, perquè no trobava mariners, ni nous pobladors per endur-se'n. L'efecte del descrèdit de la vida i riquesa en les noves terres havia calat a fons.

La solució de recórrer als presos

La solució, sembla que proposada pel mateix Colom, fou obrir les presons. I així Colom pogué completar la tan desitjada expedició amb penats per causes de divers grau i caràcter de forçats.

L'Almirall va obtenir autorització doncs, per a reclutar gent de presons i oferir-los condonació de les penes. Així els condemnats a pena de mort obtindrien el sobreseïment de llur causa si anaven a les Índies i s'hi quedaven a viure. Els condemnats a treballs forçats o a l'exili serien lliures després de deu

anys de residir a les terres descobertes. Altres penes serien reduïdes a la meitat de durada. No hi hauria benefici per als reus d'heretgia, de lesa majestat, de traïció i de sodomia i falsificació de moneda, per a aquests les portes del Nou Món restaven tancades.

Els pagesos que s'embarquessin en la expedició esdevindrien propietaris de les terres al cap de quatre anys d'haver-les conreuat. Només, però, de les terres; les mines i els boscos se n'exceptuaven.

La situació creada, quan hom porten a terme la incorporació de delinqüents bé es pot definir de barreja de llops amb ovelles. La decisió de recórrer als penats ha estat molt criticada, amb tot les xifres no són pas alarmants com sembla. De 226 tripulants coneguts dels vuit vaixells de l'estol del tercer viatge, se n'ha pogut esbrinar la tripulació de set naus on només hi consten deu homicides. Tots els altres hi consten de mariners i gent d'armes. És clar que cal considerar que pocs o molts, algú en consigna 200, que passaven per gent de fer la guerra, podrien igualment procedir de presons, i que només es fes remarca de les persones condemnades a la pena màxima.

Podem avançar que la solució penitenciària encara va agreujar més els problemes que Colom havia deixat a l'illa la Hispaniola després de gairebé dos anys d'absència. L'arribada del Virrei no va canviar les coses perquè es va veure impotent per controlar la situació. Les queixes es feren sentir prop dels Reis i el 21 de maig de 1499, Francisco de

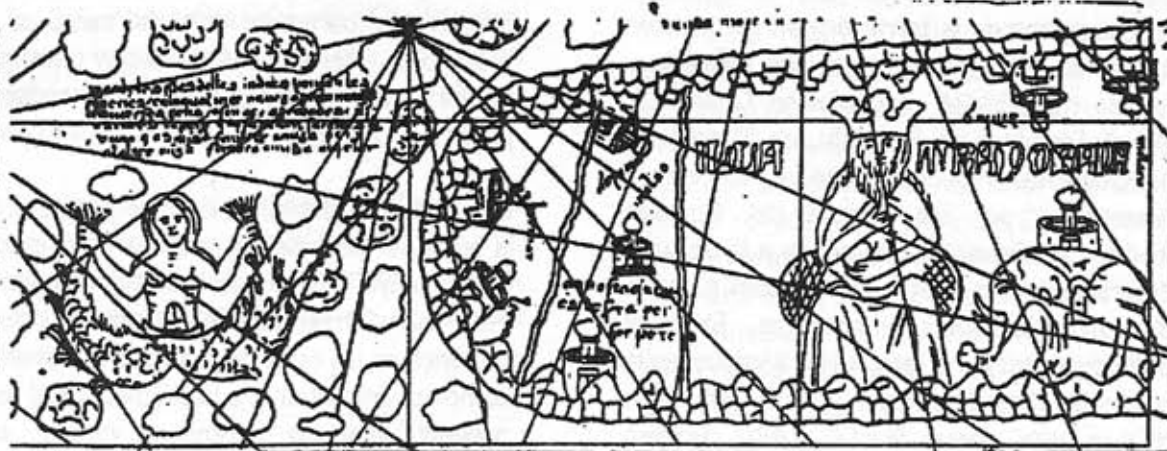
Bovadilla era nomenat Virrei i Governador per a substituir el mateix Descobridor, Cristòfol Colom restava només amb el càrrec de Gran Almirall de les Mars Oceàniques. Podem parlar, doncs, de fracàs colomí si ens atenem a les fonts històriques conegudes damunt les quals plana sempre un cert interrogant sobre el grau de veracitat que pretenen contenir.

Hem apuntat que el reclutament de presos va fer més mal com a remei que la mateixa malaltia que hom es proposava guarir. I és que l'escenari americà es trobava molt ennegrit per poder aplicar un pla de colonització ben estructurat, amb una colònia incipient sense autoritat, que només obeïa el poder i rebia un feble suport efectiu des de la metròpoli.

Tornant al procediment de colonització fet amb expresidaris, cal dir que van existir posteriorment experiències reeixides, la dels anglesos a Amèrica del Nord i a Austràlia. Els anglosaxons, però, colonitzaren amb bons resultats i poder efectiu, amb ordre i disciplina. El cas de la colonització de faisó espanyola es va plasmar en un món d'intriga i de poder dividit, quan no contraposat.

Dificultats per la vinculació amb Catalunya

El marc històric-social en el qual es mou el nostre descobridor, és d'una catalanitat indubtable. Entre Colom i el món català hi ha uns lligams tan certs com innegables, fins i tot la mateixa naturalesa catalana de Colom es

En 1375, l'Atlas Català, col·loca en el seu lloc la illa Trapobana que és l'actual Sumatra.

pot sostenir, avui dia, com una hipòtesi que s'acosta a passos gegantins a la categoria de tesi, tots ho sabem prou bé.

El fet, doncs, de la catalanitat de Colom no fou, al cap de set anys de la Descoberta, la causa dels problemes sorgits allà a Castella?

Ens trobem davant d'una de les més grans i obscures trames de les quals el nostre Almirall va ser víctima.

Són quatre els fets que apuntarem per donar crèdit a una resposta positiva de la nostra pregunta: El primer, el director del Consell d'Índies, Fontseca, va posar tota la seva influència a retardar l'expedició del tercer viatge, els seus agents feien córrer la brama dels infortunis que suposava anar a les Índies. En canvi, saltant-se el contingut de les capitulacions de Santa Fe, va fer tot el possible per aconseguir noliejat les quatre carabels d'Alfonso de Hojeda, ben dotades en tots sentits, per a seguir les petges de l'Almirall sense aturar-se a pensar les conseqüències que aquesta decisió podia tenir posteriorment.

El segon fet que posem en consideració en relació a la catalanitat com una interferència als propòsits i projectes de Colom mai aconseguits tal com ell havia previst, consisteix en un fet provat i que costa entendre que tingués res de casual. El nomenament de Virrei i Governador General a favor de Francisco de Bovadilla, que suposa un canvi radical de l'actitud dels Reis vers Colom n'és un exponent prou aclaridor, precisament quan l'Almirall acabava de comunicar-los el descobriment de la terra ferma i del planter de perles de l'illa Margarida i de Cabaques, segons ha estudiat el professor Charles J. Marril, Francisco de Bovadilla, un fill de Juan de Bovadilla, veguer i batlle de Cervera i descendent per via directa del Cavaller Rodrigo de Bovadilla que arriba a la Segarra durant la guerra contra Joan II com a capità d'un grup de soldats del monarca. El servei brillant prestat al rei l'any 1466 li valgueren la concessió del castell i del lloc de Castellnou d'Oluja que posseí fins el 1480. Podem atribuir a la pura casualitat el nomenament de

F. Bovadilla en el moment que es produeix el canvi sobtat de l'actitud reial que tant perjudicà el nostre Descobridor?

Bovadilla, virrei i governador, substituïa Colom vinculat a la catalanitat i que potser s'enfrontà amb en Rodrigo Bovadilla, l'avantatpassat en la guerra contra Joan, el sense fe.

Podem adduir també la temença per part castellana que Colom anés més enllà del pactat. Caius Parellada ens innova que la segona butlla "Inter Coetera" atorgava per part d'Alexandre VI, sobirania al descobridor sobre les terres descobertes. Les sospites i el captivament dels castellans esdevenen més explicables encara.

La darrera causa que presentem com una motivació dels obstacles oposats als projectes de colonització ordenada, palesada pel Descobridor en els preparatius del tercer viatge, i que creiem que avala la catalanitat com element principal i significat de la conxorxa que fou objecte és la planificació mateixa de la colonització, en la qual es preveia per part de Colom que els pagesos que, embarcats en la tercera expedició capitanejada pel mateix Almirall, un cop arribats a lloc i encarregats d'aixecar conreus en terra destinada a aquest fi, poguessin esdevenir-ne propietaris al cap de quatre anys com s'ha indicat més amunt.

Ens trobem davant una aplicació semblant de dret concernent al territori del Principat, on des de l'any 1462, els camperols de la Catalunya vella s'aixecaren en armes per obtenir l'alliberament de la *remença* o redempció d'ésser adscrit a la terra del senyor, i així poder-la abandonar, sense el pagament prescrit.

La previsió d'adquirir el dret de propietat de la terra per part de qui la conserva al cap de quatre anys d'haver aixecat el cultiu en el Món Nou, trasmuda el pagament de la *remença* en un espai de temps determinat i el completa amb el dret a la propietat. Cal tenir present que la primera guerra dels *remençances* fou la causa immediata de la

guerra contra Joan II. Les guerres dels *remences*, usem el plural perquè foren dues, abracen part del regnat de Joan II, d'Alfons V i Ferran II el Catòlic, el qual, l'any 1486, accedí en part a les exigències dels camperols i dictà amb aquesta finalitat la *sentència arbitral de Guadalupe*.

La redempció de la servitud de la terra deguda pel vasall al senyor és una contesa catalana, inexistent a Castella i a Portugal i segons hem pogut esbrinar, insòlita a tota la Ligúria.

Quatre, són doncs, els factors que al nostre entendre avalen la catalanitat del Descobridor i del seu projecte de colonització com a causa significativa de la gran conxorxa de què fou objecte, infàmies i boicot inclosos, en la seva comesa de noliejat les naus per tercera vegada.

La vacil·lació dels reis, en absència del descobridor i la represa de llur confiança vers ell, és qüestió que caldrà tractar en altra ocasió.

Punt final

Deixem de pensar en els possibles errors de Cristòfol Colom esventats pels seus adversaris, i valorem la seva tenacitat i el pes que prenia la seva presència davant dels reis, oblidem com va trobar els capitans i la tripulació per al tercer viatge, sospesem amb mesura la seva valenta lluita contra els funcionaris i fem-nos a la mar amb ell, el 30 de maig de 1498, a San Lucar de Barrameda, a la desembocadura del riu Guadalquivir. Aquesta vegada, però, no era com quan s'embarcà el segon viatge, cap català no l'acompanyava.

Ell capitaneja sis naus, quatre navilis de més de cent tones i dues caravel·les. Retorna amb la dignitat rescabada, la colonització, però, tal com havia somniat, ai las, no es farà pas realitat.

Bibliografia:

- BERNARDINI, Sjecstedt. *Cristóbal Colón* - Madrid: Ediciones Castilla, S.A. 1965.
- VARELA, Consuelo. *Cristóbal Colón, retrato de un hombre*. Madrid: Alianza Editorial, 1992.
- MERRIEN, JEAN. *Cristophe Colom*. Editions Denoël, 1955.
- ARRANZ MÁRQUEZ. *Los viajes de Colón*. Madrid: Historia 16, 1990.
- CENTRE D'ESTUDIS COLOMBINS. *Colom i el món català*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1993.
- DE LAS CASAS, Bartolomé. *Diario del primer i del tercer viaje de Cristóbal Colón*. Edición de Consuelo Varela. Madrid: Alianza Editorial.
- *Historia de las Indias*. Madrid: Alianza Editorial.
- ARENAS I SAMPERA, Joaquim. *A la recerca d'una història amagada*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1992.

Moment històric de Catalunya: el Rosselló i la Cerdanya

Dalmau Valls

Hom es pot preguntar el perquè de l'estada dels Reis Catòlics a Barcelona l'any 1493 (el de la vinguda del Descobridor a la capital catalana). De fet, hi havien arribat l'octubre de l'any 1492, després d'un període de més de deu anys sense que Barcelona rebés la visita reial. Un motiu principal, sinó el primordial, de la presència aleshores dels sobirans obeïa a la restitució dels comptats de Rosselló i Cerdanya que calia que practiqués el monarca francès, al qual el rei Joan II, el pare del Catòlic, havia empenyorat els referits comptats per espai de trenta anys, arran de l'aixecament bèl·lic del Principat. Tot de passada, recordem que, amb paraules de l'historiador Carreras Valls, "els nobles Guillem, Francesc, Joan i Lluís Colom i Bertran són

els cèlebres cabdills de la llibertat de Catalunya contra Joan II”.

La qüestió és que vencia el termini dels trenta anys d'impignoració i el rei francès no manifestava pas la voluntat de tornar aquells comtats que -pel pacte de Baiona, 9 de maig de 1462- l'havien compromès a no prestar suport logístic als catalans rebel·lats. Joan II havia previngut, així, de no ésser atacat per la banda francesa. Tanmateix, la guerra havia acabat a Catalunya per la Capitulació de Pedralbes, el 1472, i les repercussions ultrapirinenques no evidenciaven que el monarca francès, Lluís XI, volgués desprendre's dels territoris catalans que detenia.

En conseqüència, als Reis Catòlics corresponia de treballar la devolució, per via diplomàtica. Un dels ambaixadors tramesos fou el famós personatge Bernat Boïl, primera autoritat religiosa -com sabem- en el Segon Viatge al Nou Món. D'ací que el 5 de setembre de 1493, pròxima la partida de les naus expedicionàries del Descobridor envers els territoris d'ultramar, els sobirans vulguin assabentar el P. Boïl de “el buen estado en que, á Dios gracias, está esto de la restitución de Rusiellon, que vos tanto trabajasteis”.

D'una tal missió del P. Boïl prop de la cort francesa, així com de l'estreta amistat contreta per ell, arran de les negociacions, amb l'influent cortesà francès Francesc de Paula, fundador de l'orde mínim i que n'assignà a Boïl la comesa de corrector i vicari general per a “las Españas”, apareixen notícies a la nostra obra col·lectiva *Colom i el món català*. En el present apunt ens limitem a expressar quin era potser el motiu cabdal de la compareixença dels Catòlics al cap i casal de Catalunya: la proximitat reial significava un toc d'atenció, un avís, per a les autoritats de la nació veïna. Un altre motiu poderós, de tota manera, també podríem apreciar-lo en el “redreç” del govern municipal barceloní.

Per a l'entesa dels esdeveniments pertocant al fet fronterer, l'historiador Ferran Soldevila manifestà (*Hist. Cat.*, II, 109) que “Lluís XI ajudaria Joan II contra els catalans: un cop sotmesos aquests, ocuparia els comtats (...) fins i tant que el rei d'Aragó li hagués pagat íntegrament el preu de l'ajut. El tortuós monarca francès degué pensar que, un cop possessionat d'aquells territoris, difícilment l'en traurien. I, en efecte, la Casa de França va posseir-los, amb dos breus parèntesis, per primer cop des dels temps dels carolingis, durant més de trenta anys (1463-1495). Fou com un tast de la futura i definitiva unió, a l'acabament d'una revolta de Catalunya: la del temps de Felip IV”.

Afegim que, segons *Zurita (Hist. del rey Fernando*, t. I, c. IV), (sant) Francesc de Paula va convèncer Lluís XI, a les acaballes del seu regnat, que calia restituir els comtats catalans.

La restitució arribà efectivament durant el regnat de Carles VIII de França. Fou imposada pel tractat de Barcelona del 19 de gener de 1493.

Ve a ésser una altra història -o prosseguiment de les vicisituds d'imperi- que l'any 1496 un exèrcit francès entrés al Rosselló i saquegés Salses.

El fogatge de 1497

Pere Català Roca

Ens valem de l'obra que amb aquest mateix títol va transcriure l'il·lustre demògraf Josep Iglésies, qui, comptant amb la col·laboració entusiasta de la seva muller (Maria Fontserè), enllestí els dos volums de *El fogatge de 1497* publicats a Barcelona, l'any 1991, per la benemèrita Fundació Salvador Vives i Casajuana. El fogatge esmentat es

conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i, segons el transcriptor, sembla ésser una còpia, i encara una mica abreujada, del de l'any 1496. Advertim que la desaparició o el mal estat d'alguns folis originals no permeten de fer cap estudi complet; però, això no obstant, no ha de resultar fora de lloc que ens fixem en algun aspecte que trobem suggerit pel fogatge bastit al lustre de la Descoberta del Nou Món.

Concernent a la ciutat de Barcelona, en reproduïm:

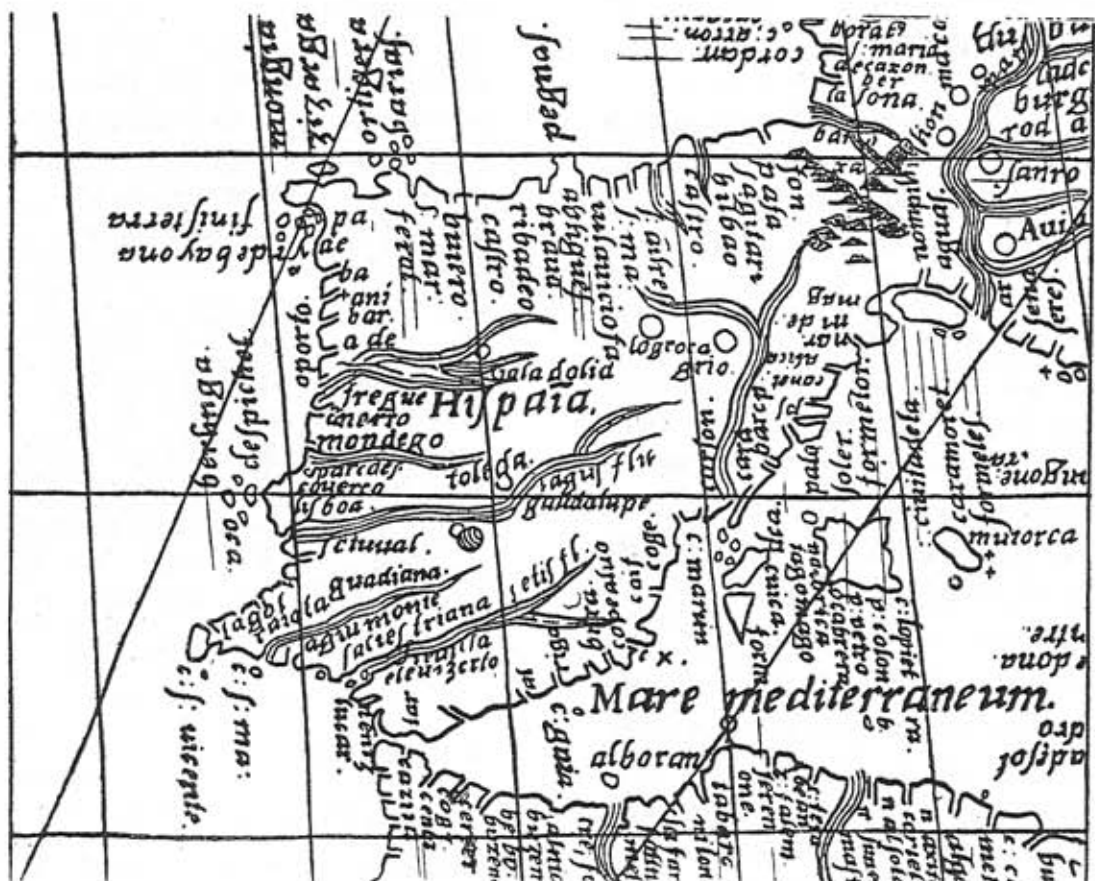
p. 110) "ILLA HON ÉS LO PALAU DEL Sor. BISBE

(...) Mossèn Guillem Colom cavaller".

Evidentment, l'al·lusió és a un personatge notori.

D'altres individus d'igual cognom, i que

trobem indicats en altres punts del fogatge, són (p.149) "Anthoni Colom" i (p.106) "Jacme Colom taverner"; potser cal agregar (p.120) "la viuda Coloma" i (p.129) "Na Coloma viuda". En aquest darrer cas, localitzat en la "ILLA HON ÉS LA SGLÉSIA DE SANCT JOHAN", apreciem la importància del veïnat, car, entre divuit noms, hi consten cinc "mossèn": "Mossèn Lobet algutzix", "Mossèn Vilatorta donzell", "Mossèn Coloma donzell", "Mossèn Papiol donzell" i "Mossèn Bertran Boschà ciutadà", així com dos notaris: "En Vilana notari" i "Pau Bertran notari". Hi resten sense indicació de cognom cinc vídues: "Na Anthònia viuda", "Na Francina viuda", "Na Coloma viuda" (la ja expressada: nom o cognom?), "La Senyora (?) viuda" i "Na Eulàlia viuda", figurant-hi també "La Senyora Sentmenada viuda" i "La Senyora Fàbregues viuda". Completen l'elenc veïnal:

Mapa d'Espanya en 1544, segons el Planisferi de Seb. Cabot.

"En Gual mercader, "En Barral mercader", "Anthoni sabater" i "Mestre Bernat Roch". Fem atenció al "Mossèn Coloma donzell", tenint en compte que el cognom Coloma es troba relacionat amb afers colombins (v.: *Colom i el món català*, pp. 183-192).

Ens ha comparegut el nom del notari Pau Bertran. Retrobem el cognom Bertran –que, com sabem, era el propi del famós Pere (Bertran i) Margarit, company militar de Colom en el Segon Viatge– amb aquests esments: (p.116) "Jacme Bertran mercader"; (p.118) "Luys Bertran"; (p.124) "Mossèn Galceran Bertran" –habitador en la *ILLA HON ÉS LA CASA D'EN ANTICH MATEU NOTARI*–; (p.137) "Johan Bertran sastre"; (p.138) "Salvador Bertran mercader"; (p.144) "En Bertran sabater" (nom o cognom?); (p.147) "Pere Bertran baxador"; (p.148) "Johan Bertran perayre"; i (p.149) "Na Beneta Bertrana viuda".

Tant o més interès ens té situar, a la *ILLA HON ÉS LA CASA D'EN PELLICER SPECIER*, (p.115) "Mossèn Pere Margarit". La seva condició de "mossèn" el distingeix.

Ocorre el mateix amb (p.137) "Mossèn Guerau de Vallseca ciutadà", (p.111) "Mossèn Corbera donzell" i "Mossèn Benet Corbera", (p.148) "Mossèn Bernat de Marimon ciutadà" i (p.151) "Mossèn Johan de Marimon, ciutadà", (p.117) "Mossèn Miquel de Gualbes donzell" i (p.120) "Mossèn Ferrer de Gualbes donzell", i, de manera més explícita, (p.112) "Mossèn Guillem Sanchis mestre racional" –habitador en la *ILLA HON ÉS LA CASA DE MOSSÈN TORRES*. A propòsit d'aquest darrer, el sabem germà del Gabriel Sanxis, o Sánchez, biografat a *Colom i el món català*, pp. 263-270. Retenim el domicili

barceloní, a la *ILLA HON ÉS LA CASA D'EN JOHAN BRUCH MERCADER AB TOTES LES VOLTES*, del (p.148) "Noble mossèn Reboleó cavalier"; a *Colom i el món català*, p.133, consignem que el sacrifici del seu criat aragonès Rodrigo de Rebolledo, salva un jove Ferran "el Catòlic" –tenia quinze anys d'edat– de caure presoner en l'acció bèl·lica efectuada a Viladamat.

Els senyors de les poblacions de la Segarra, l'any 1497

Josep M. Llobet i Portella

0. Introducció

Si bé és cert que no foren pocs els catalans que participaren en els viatges que Cristòfor Colom realitzà a Amèrica, també és veritat que encara resta per identificar el lloc d'origen de bona part d'ells. Atès que un pas previ per tal de conèixer aquesta informació és saber les famílies nobiliàries que, durant aquells anys, estaven establertes en les diferents poblacions catalanes, hem elaborat, a partir de les dades del fogatge de 1497 i d'alguns documents notariais, dues llistes: una de gairebé totes les poblacions que corresponen a l'actual comarca de la Segarra, amb indicació del nom del senyor que posseïa, l'any 1497, cada una d'elles, i una altra llista que conté el nom dels senyors esmentats i el de les poblacions segarrenques posseïdes per cada un d'ells. Quan es tracta de nobles laics, hi hem afegit les dades biogràfiques que coneixem.

1. Poblacions

Aguda, L'. El duc de Cardona.

Alta-riba. L'abat del monestir de Santa Maria de Santes Creus.

Ametlla de Segarra, L'. L'orde de

l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.

Aranyó, L'. Guerau d'Alta-riba.

Bellmunt. L'abat del monestir de Santa Maria de Montserrat.

Bellveí. Miquel Joan d'Agulló.

Biosca. Llinatge Camporrells.

Briançó. Jordi Miquel d'Aymerich.

Cabestany. L'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.

Canós, El. Guerau d'Alta-riba.

Cardosa, La. Beatriu de Tàrrega, vídua de Jaume Solsona.

Castell de Santa Maria, El. Galceran d'Oluja.

Castellmeià. Climent de Vergós.

Castellnou d'Oluja. Rodrigo de Bovadilla.

Cervera. El rei.

Civit. L'abat del monestir de Santa Maria de Montserrat.

Concabella. Rodrigo de Bovadilla.

Curullada, La. Gaspar Desvall.

Estaràs. Galceran de Vilallonga.

Ferran. El duc de Cardona.

Fluvià. El bisbe de la diòcesi d'Urgell.

Fonolles. Lluís d'Ivorra.

Fontanet. El duc de Cardona.

Freixenet de Segarra. L'abat del monestir de Sant Vicenç de Cardona.

Gàver. Joan d'Aymerich.

Gra. Pere Bosch?

Gramuntell. L'abat del monestir de Santa Maria de Santes Creus.

Granyanella. L'abat del monestir de Santa Maria de Poblet.

Granyena de Segarra. L'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.

Guàrdia Lada, La. L'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.

Guissona. El bisbe de la diòcesi d'Urgell.

Guspí. Llinatge Artigó.

Hostafrancs. El capítol de la diòcesi d'Urgell.

Ivorra. El duc de Cardona.

Llanera de Solsonès. Llinatge Vilaró.

Llindars. L'abat del monestir de Santa Maria de l'Estany.

Llor, El. Berenguer de Copons.

Malacara. Pere Ramon Sescomes.

Malgrat. L'abat del monestir de Santa Maria de Solsona.

Manresana, La. Joanot de Copons.

Massoteres. Llinatge Camporrells.

Montcortès de Segarra. Joan Sacirera.

Montfalcó Murallat. El duc de Cardona.

Montlleó. Jordi Miquel d'Aymerich.

Montoliu de Segarra. L'abat del monestir de Santa Maria de Santes Creus.

Montornès de Segarra. L'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.

Montpalau. Galceran d'Oluja.

Mont-roig de Segarra. Dalmau de Queralt.

Móra, La. Joan Ferrer.

Morana, La. Llinatge Cortit.

Oluja Alta, L'. Galceran d'Oluja.

Oluja Baixa, L'. Felip d'Agulló.

Ondara. Joan d'Aymerich.

Palamós. Antoni Comalada.

Pallargues, Les. Joan de Concabella.

Pallerols. Joan d'Aymerich.

Palou de Sanaüja. El bisbe de la diòcesi d'Urgell.

Palouet. Llinatge Camporrells.

Pavia. Constança d'Erill, vídua de Joan de So.

Pomar. Jordi Miquel d'Aymerich.

Portell. L'abat del monestir de Santa Maria de Solsona.

Preyanosa, La. L'abat del monestir de Santa Maria de Solsona.

Rabassa, La. Benet Marcó.

Riber. El rei.

Rubinat. Joan d'Aymerich.

Sant Antolí. Joan d'Aymerich.

Sant Guim de la Plana. Alamany Sacirera.

Sant Guim de la Rabassa. Guillem Ramon de Merlès.

Sant Martí de la Morana. El capítol de la diòcesi d'Urgell.

Sant Pere dels Arquells. L'abat del monestir de Santa Maria de l'Estany.

Santa Fe de Segarra. Francesc de Calders.

Sedó. El rei.

Sisteró. Joan de Concabella.

Talavera. Constança d'Erill, vídua de Joan de So.

Tallada, La. Joan Pere de Beda.

Talteüll. Llinatge Camporrells.

Tarroja de Segarra. El duc de Cardona.

Torà de Riubregós. El duc de Cardona.

Tordera. Joan Saportella.
Torrefeta. El bisbe de la diòcesi d'Urgell.
Tudela. Joan d'Oluja.
Vallferosa. El duc de Cardona.
Vergós de Cervera. El rei.
Vergós Guerrejat. Joanot d'Oluja.
Vicfred. El duc de Cardona.
Vilagrasseta. L'abat del monestir de Santa Maria de Santes Creus.
Viver de Segarra. El bisbe de la diòcesi d'Ugell.

2. Senyors

El **rei** Ferran II, senyor de Cervera, Ribera, Sedó i Vergós de Cervera.

El **bisbe** de la diòcesi d'Urgell, senyor de Fluvià, Guissona, Palou de Sanaüja, Torrefeta i Viver de Segarra.

El **capítol** de la diòcesi d'Urgell, senyor d'Hostafrancs i Sant Martí de la Morana.

L'**orde** de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, senyor de l'Ametlla de Segarra, Cabestany, Granyena de Segarra, la Guàrdia Lada i Montornès de Segarra.

L'**abat** del monestir de canonges regulars augustinians de Sant Vicenç de Cardona, senyor de Freixenet de Segarra.

L'**abat** del monestir de canonges regulars augustinians de Santa Maria de l'Estany, senyor de Llindars i Sant Pere dels Arquells.

L'**abat** del monestir de canonges regulars augustinians de Santa Maria de Solsona, senyor de Malgrat, Portell i la Prenyanosa.

L'**abat** del monestir de monjos benedictins de Santa Maria de Montserrat, senyor de Bellmunt i Civit.

L'**abat** del monestir de monjos cistercencs de Santa Maria de Poblet, senyor de Granyanella.

L'**abat** del monestir de monjos cistercencs de Santa Maria de Santes Creus, senyor d'Alta-

riba, Gramuntell, Montoliu de Segarra i Vilagrasseta.

Agulló, Felip d', donzell, senyor de l'Oluja Baixa. Heretà la senyoria de Nicolau Agulló, cavaller de Lleida, marit d'Isabel.

Agulló, Miquel Joan d', donzell, senyor de Bellveí. Heretà la senyoria de Nicolau Agulló, cavaller de Lleida, marit d'Isabel.

Alta-riba, Guerau d', cavaller, senyor de l'Aranyó i el Canós. Una filla seva, anomenada Joana, es casà amb el cavaller Guillem Ramon de Merlès, senyor de Sant Guim de la Rabassa.

Artigó. No sabem el nom de pila d'aquest ciutadà de Barcelona que era senyor de Guspí.

Aymerich i Saplana, Joan d' (+1517), cavaller, senyor de Gàver, Ondara, Pallerols, Rubinat i Sant Antolí. Fill de Joan Berenguer d'Aymerich i de Talamanca, fou virrei de Mallorca i, després, batlle general de Catalunya.

Aymerich, Jordi Miquel d', donzell, senyor de Briançó, Montlleó i Pomar. Era germà de Joan d'Aymerich. Una filla de Jordi Miquel i la seva esposa Violant, anomenada Violant-Bovadilla, pactà matrimoni, l'any 1503, amb el donzell Pau Benet de Merlès, fill de Guillem Ramon de Merlès, senyor de Sant Guim de la Rabassa, i Joana d'Alta-riba. Eren germans de Violant-Bovadilla Gismund d'Aymerich i Jordi Joan d'Aymerich, el qual es casà amb Jerònima, que sembla que era filla del virrei i, per tant, una cosina germana seva.

Beda, Joan Pere de, cavaller i mestre en arts i en medicina, senyor de la Tallada. Es casà amb una tal Elionor, que havia heretat l'esmentada senyoria de la Tallada. Tingueren els fills següents: el frare Onofre de Beda, de l'orde de Predicadors, el donzell Francesc de Beda Äal qual l'anterior li féu donació de la part que li pertocava en l'herència paternaÄ, Elfa i Bernardí de Montergull. Aquest últim Äque potser era fill d'un marit anterior d'ElionorÄ, succeí Joan Pere de Beda, entre

els anys 1498 i 1501, en la senyoria de la Tallada. En aquesta última data, consta com a donzell i es trobava casat amb Francesca Margarida. Quant a Elfa, es maridà, primer, amb Joan de Gàver, donzell de Santa Coloma, i, després, amb Joan Llor, que era doctor en medicina i mestre en arts, el qual residia a Cervera.

Bosch. Entre els anys 1500 i 1513, consta Pere Bosch com a senyor de Gra. No sabem si també ho era el 1497.

Bovadilla, Rodrigo de (+1497), cavaller, senyor de Castellnou d'Oluja i Concabella. D'origen castellà, arribà a la Segarra durant la guerra contra Joan II com a capità d'un grup de soldats d'aquest monarca. Les victòries que aconseguí li representaren, l'any 1466, la concessió del castell i lloc de Castellnou d'Oluja i, el 1480, la senyoria de Concabella. Després de la seva mort, aquestes possessions passaren a la seva vídua Violant de Cabrera, com a possessora, i a Maria de Bovadilla, com a donatària i heretera universal. Maria era filla de Caterina de Cabrera, la primera esposa de Rodrigo de Bovadilla. Aquest cavaller tingué un fill il·legítim que es deia Joan de Bovadilla.

Calders, Francesc de, donzell, senyor de Santa Fe de Segarra.

Camporrells. No sabem el nom de pila d'aquest senyor de Biosca, Massoteres, Palouet i Talteüll. L'any 1489, la senyoria d'aquestes poblacions era exercida per Constança, vídua del donzell Joan de Camporrells.

Cardona, Joan Ramon Folc (IV) de (1486-1513), primer duc de Cardona, senyor de l'Aguda, Ferran, Fontanet, Ivorra, Montfalcó Murallat, Tarroja de Segarra, Torà de Riubregós, Vallferosa i Vicfred. Era fill de Joan Ramon Folc (III) de Cardona i Joana d'Urgell i es maridà amb Aldonza Enríquez, tia del rei Ferran II.

Comalada, Antoni, mercader i burgès de Cervera, senyor de Palamós. La seva esposa es deia Margarida. Antoni tenia un germà

anomenat Francí.

Concabella, Joan de, donzell, senyor de les Pallargues i Sisteró.

Copons, Berenguer de, donzell, senyor del Llor. Es casà amb una tal Lluïsa, de la qual tingué un fill anomenat Jordi Joan, que heretà aquesta senyoria, i una filla, Isabel, que es casà amb el donzell Jaume d'Oluja, castlà de Tarroja de Segarra.

Copons, Joanot de, donzell, senyor de la Manresana. La seva esposa es deia Isabel.

Cortit. No coneixem el nom de pila d'aquest senyor de la Morana. L'any 1500, aquesta senyoria pertanyia al donzell Joan Cortit.

Desvall, Gaspar, donzell, senyor de la Curullada. Era fill de Mateu Desvall, donzell, i Maciana i tenia un germà clergue, anomenat Francesc, que era beneficiat a l'església de Santa Maria de Cervera.

Erill, Constança d', vídua de Joan de So, senyora de Pavia i Talavera. Era filla de Joan Roger (I) d'Erill i de Centelles, baró d'Erill, i Elionor de Montcada, baronesa d'Anglesola. Joan de So fou senyor, a més de Pavia i Talavera, dels llocs de Fitor i Bissa, situats a la vegueria francesa de Narbona.

Ferrer, Joan, donzell, senyor de la Móra. Era fill d'Antoni Ferrer i es casà amb una noia anomenada Isabel, de la qual tingué un fill que es deia Pere Joan.

Ivorra, Lluís d', donzell, senyor de Fonolles. Tingué un fill que portà el mateix nom que el pare.

Marcó, Benet, cavaller, senyor de la Rabassa. Aquest Benet Marcó (o Benito Marco) degué posseir poc temps la senyoria de la Rabassa, ja que, l'any 1502, aquesta població pertanyia a Galceran d'Oluja, senyor, també de Montpalau.

Merlès, Guillem Ramon de, cavaller, senyor de Sant Guim de la Rabassa. Era fill

d'Andreu de Merlès i Margarida de Bellhoc i germà de Joan Agustí de Merlès, prior del monestir de Santa Maria de Castellfollit de Riubregós, i Francesc de Merlès, castlà de Granyena de Segarra. Guillem Ramon es casà amb Joana, filla del cavaller Guerau d'Alta-riba, senyor de l'Aranyó, la qual, l'any 1503, ja consta com a difunta. Fills de Guillem Ramon foren el clergue Francesc Benet de Merlès, el donzell Pau Benet de Merlès, que heretà la senyoria de Sant Guim de la Rabassa, i Jerònima, la qual es casà, primer, amb Joanot del Far, senyor del castell de Vacarisses, i, després, amb Galceran Sabater.

Oluja, Galceran d', donzell, senyor del Castell de Santa Maria, Montpalau i l'Oluja Alta. Era fill del cavaller Joan d'Oluja.

Oluja, Joan d', senyor de Tudela.

Oluja, Joanot d', donzell, senyor de Vergós Guérrejat. La seva muller es deia Francesca i ell tenia un germà anomenat Galceran que era donzell. Joanot i Galceran eren fills de Berenguer d'Oluja, donzell, i Isabel.

Queralt, Dalmau (II) de (+1499), baró de Queralt, senyor de Mont-roig de Segarra i Santa Coloma de Queralt. Era fill de Guerau (I) de Queralt i Clemència de Perellós. Es casà, primer, amb Elionor d'Orcau i, després, amb Violant Ros.

Sacirera, Alamany, donzell, senyor de Sant Guim de la Plana. La seva muller es deia Francina. Tingueren un fill anomenat Bernat Joan que heretà la senyoria.

Sacirera, Joan, cavaller, senyor de Montcortès de Segarra. Era fill de Galceran Sacirera, donzell, i Elisabet. Joan Sacirera es casà amb Elisabet Soler, matrimoni del qual nasqué un altre Joan Sacirera, que es maridà amb Magdalena Alentorn. Alamany Sacirera era cosí del primer Joan Sacirera. També ho era Felip Clement Sacirera, senyor del mas Calbó.

Saportella, Joan, donzell, senyor de Tordera. La seva esposa es deia Isabel i un fill

d'ells portà el mateix nom que el pare.

Sescomes, Pere Ramon, donzell, senyor de Malacara. Es casà amb una noia anomenada Aldonça i tingué dos fills: Lluís i Alamany.

So. Vegeu: Erill.

Solsona. Vegeu: Tàrrega.

Tàrrega, Beatriu de, vídua de Jaume Solsona, senyora de la Cardosa. Jaume Solsona, que era fill del notari Joan Solsona, consta com a senyor d'aquesta població entre els anys 1483 i 1493. Abans, el senyor era el cavaller Guillem de Tàrrega, casat amb Joana, matrimoni que foren els pares de la Beatriu esmentada, que, en ser l'únic fill, heretà la senyoria.

Vergós, Climent de, donzell, senyor de Castellmeià. Era fill del donzell Gabriel de Vergós i Margarida Ferrer. Es casà amb una noia anomenada Beatriu, de la qual tingué una filla que portà el mateix nom que la mare.

Vilallonga, Galceran de, donzell, senyor d'Estaràs. Era fill del donzell Joan de Vilallonga. L'esposa de Galceran es deia Joana.

Vilaró. No sabem el nom de pila d'aquest senyor de Llanera de Solsonès.

I 497: Nord-Amèrica, Anglaterra i Catalunya

Joaquim Arenas i Sampera

La coincidència

L'any 1492, la vella Europa comença a recollir els fruits que al llarg dels dos segles anteriors els estats cristians que la conformaren havien anat conreant. Prenen ja des del començ del s.XIII, una iniciativa

general, per bé que no comuna. Cal no confondre's. Tots els estats europeus, en ple Renaixement, havien superat i assimilat nombroses invasions: musulmans, vikings, eslaus. Terra Santa havia estat, alliberada gràcies a les croades. I la invasió musulmana a Ibèria, al llarg de set-cents anys havia trobat la solució final a la batalla de Navas de Tolosa (1212), en la qual el nostre Rei Pere el Catòlic, amb les hosts catalanes, jugà un importantíssim paper reconegut universalment.

Escampades, doncs, les boires que limitaven llur horitzó, els europeus consolidaren, ajudats de la ciència i de la tècnica d'aquell temps, les conviccions damunt l'existència d'altres terres més enllà de les costes pròpies. I és així, com Enric el Navegant, príncep d'Avis comença a recórrer les costes d'Àfrica. Encara que un segle abans, Ferrer de Blanes havia ja arribat al Cap d'Or, actual Senegal. Per altra banda, Venècia, la ciutat dels llacs, establia llaços comercials importantíssims a Orient.

És en aquest marc de confluència de factors positius que cal situar la proesa del nostre Cristòfol Colom, a la fi del s.XV. El Descobridor, tot i afirmar que no ho havia fet, en la recerca de riqueses d'Orient trobà el Nou Món.

Al llarg de cinc anys, anà explorant les illes del Carib i no petjà terra continental fins a l'any 1497.

Coincidint amb aquesta data els portuguesos arribaren a l'Índia Oriental i els anglesos feren onejar llur bandera a les terres que més tard es coneixerien amb el nom de Canadà.

Així, doncs, l'any 1497 és un punt de coincidència rellevant entre europeus i Nord-Amèrica, entre europeus i el Canadà i entre els europeus i l'Índia.

Hem de recordar en aquest punt, perquè hi escau, que Cristòfol Colom havia enviat el seu germà Bartomeu a la cort d'Enric VII

d'Anglaterra, a fi de sensibilitzar-lo per donar suport a l'empresa que protagonitzà en 1492 amb l'ajut de la Corona d'Aragó i de Castella. Segons alguns historiadors, aquest sobirà era malfiat i avar; no s'exposava a despendre si no veia guanyada la partida. Tant és així que el descobriment d'Amèrica del Nord amb l'arribada al Canadà (1497) es va fer amb diners dels burgesos i comerciants de Bristol, ciutat situada a la banda de ponent i amb un port de molta activitat.

Cal dir, però, en honor al monarca esmentat que és ell qui envia John Cabot vers les costes de Catai (Xina) però aquest navegant arriba a Nord-Amèrica i desembarca al Canadà.

Hi ha constància d'altres viatges anteriors dels anglesos de Bristol. Sobretot els anys vuitanta del s.XV es constaten diverses expedicions cercant les illes de l'Alt Brasil en algun lloc d'occident, més enllà dels mars coneguts. Aquests viatges resten, però, en una certa obscuritat.

Ho hem volgut remarcar expressament, el mateix any que Colom trepitja i descobreix, per primera vegada el continent del Nou Món o de les Índies Occidentals, un altre navegant susceptible de posseir naturalesa catalana, amb fonaments històrics, descobreix Amèrica del Nord.

I és que l'expedició naval que anava vers Catai (Xina) amb la concessió d'una carta d'exploració per part del rei anglès Eduard VII, era capitanejada per Joan (John) Cabot, a qui sense cap raó se li atorga Gènova com a lloc de naixement.

Acabem, però, de completar l'episodi anglès, importantíssim, de la vida de Joan Cabot.

Era el mes de maig quan Cabot va noliejar el vaixell *Matthew*, i partí de Bristol, oceà enllà vers terres desconegudes. Hi retornà el mes d'agost del mateix any 97. La terra descoberta l'anomenà Newfoundland

(Nova-terra-trobada).

La identificació d'aquest lloc descobert encara avui és objecte de discussió científica. Els acadèmics de la història canadencs mostren el seu acord majoritari a identificar Newfoundland amb l'illa de Cap Bretó. No deixa de ser indicatiu el fet que la ruta turística que existeix al sud de l'illa en qüestió, s'anomeni el camí de Cabot, tal com ressenya Stokesbury, professor de la Universitat d'Arcàdia.

El mateix professor afirma que: "Cabot va fer per la part septentrional del continent (americà) allò que Colom havia fet per l'àrea del Carib, la va introduir en el coneixement d'Europa". Per bé i per mal, podríem afegir.

Eduard VII, compensà amb deu lliures Cabot. L'any 1498 emprengué una nova expedició sense retorn, però. El seu fill Sebastià continuà l'obra d'explorador, del seu pare, i se'n guanyà bona fama.

Colom i Cabot

Tots dos personatges són tinguts per genovesos al llarg de molts anys, gairebé pel que fa a Cristòfol Colom fins a l'aparició dels estudis de Luís Ulloa, la naturalesa genovesa del Descobridor era una qüestió gairebé axiomàtica. Sortosament, el solc obert per Ulloa ha permès guanyar terreny fèrtil per fomentar una teoria catalana sobre l'origen del gran Descobridor. Una teoria basada en un context històric demostrable i uns fets fonamentats. Ja s'ha escrit en altres ocasions. Si més no, la tesi de la naturalesa catalana de Cristòfol Colom basada en el cognom, la noblesa, l'heràldica, el saber, el tracte que rep per part dels reis, el servei en qualitat de corsari, la lletra a l'escrivà de ració, la llista bibliogràfica de la biblioteca colombina, la cal·ligrafia i tantes altres dades i fets, posseeix tanta força com la que pugui defensar Gènova. És més, després dels estudis de Josep Porter, Mitjana de les Dobles, Carreras Valls, Caius

Parellada, Francesc Albardané, Pere Català i Roca, Colomer i Monset, d'Udina i Martorell i de Jordi Bilbeny, aquest darrer en tota una altra línia, més arriscada, només per esmentar alguns dels recercadors dels darrers cinquanta anys, gosem afirmar que des d'una perspectiva històrica, la catalanitat de Colom es referma i constatem que el genovisme no aporta noves visions que responguin al repte que suposa la imparable acció de recerca que es fa a l'àmbit català.

Joan Cabot ofereix una similitud sorprenent amb Colom quant al seu origen. Hem vist més amunt l'actuació de Cabot des de Bristol estant. Coneguem-ne la seva trajectòria completa. Consultem la Gran Enciclopèdia Catalana. Allà hi trobem ultra el que ja sabem que:

"Navegant i explorador, probablement d'origen genovès. Se'l troba a Venècia, des d'on navegà per la Mediterrània oriental, i vers el 1484 a Bristol. En 1492-93 estigué a València, on proposà, sense èxit, a Ferran II de Catalunya-Aragó la construcció del port. Obtingué d'Enric VII d'Anglaterra (1496) patent per a ell i els seus tres fills per a un viatge de descobriment i ocupació. Caboto féu un viatge des de Bristol el 1497 (tocà terra molt probablement en l'àrea de l'estret de Cabot), i un altre viatge, amb cinc vaixells (1498), en el qual arribà a la costa oriental de Grenlàndia i a la península del Labrador, des d'on es dirigí vers el sud; mancat de recursos, tornà a Anglaterra des de la badia de Chesapeake.

Els factors que juguen en pro de la naturalesa catalana de John Cabot, descobridor del continent septentrional de les terres que anys més enllà rebrien el nom d'Amèrica, són molts i de diversa mena.

En 1476, el nom de Joan Cabot consta en la seva carta de naturalització a Venècia, on aleshores residia. La carta no li és concedida per matrimoni amb muller veneciana sinó per temps de residència, quinze anys concretament, ambdues

modalitats reconegudes com a justificants de la petició.

D'aquest document se'n dedueix que Cabot no havia nascut a Venècia. On va néixer, doncs?

El cognom Cabot correspon a una nissaga d'estirp catalana innegable. A Gènova, pàtria que li és concedida de forma tan lleugera com infonamentada, no s'hi troba cap llinatge Cabot, ni Caboto. En canvi, una lletra de data 24 d'agost de 1497, escrita per Lorenzo Pasqualigo des de Londres als seus germans explicant-los l'arribada de Joan Cabot del seu retorn del Nou Món, diu que aquest venecià "se chiama Zuam Cabot".

La toponímia assignada per Cabot als llocs descoberts esdevé una de les causes més determinants de la catalanitat d'aquest navegant. El seu fill Sebastià dibuixa un planisferi cinquanta anys després del viatge que va fer amb el seu pare, en 1494. S'hi constata la llegenda escrita en castellà: "Esta tierra fue descubierta por Ioan Caboto, veneciano i Sebastian Caboto, su hijo, anno del nacimiento de nuestro Salvador Iesu Christo de MCCCCXCIII a veinte y quatro de Inio por la mananna, a la qual pusieron nobre prima terra vista y a una ísla grade que esta, par dha terra le pusieron nombre *Sant Joan*". Aquest és el primer nom propi, cronològicament parlant, que figura en la geografia d'Amèrica del Nord (Carreras Valls, 1928).

El mateix Oviedo cita en la seva correspondència el nom català de l'illa "hasta el canal que hace de Sanct Joan entre ella e la tierra firme". I el mateix Colom, el gran Almirall en una lletra escrita als Reis Catòlics el 7 de juliol de 1503, diu igualment, i escriu: "Los pilotos creian venir a parar a la ísla de Sanct Joan".

L'illa de Sant Joan fou descoberta i batejada a les cinc del matí del 24 de juny de 1494.

Altres catalanismes en el planisferi de

Sebastià Cabot avalen la tesi de la catalanitat d'aquesta família resident i naturalitzada a Venècia i posteriorment traslladada a Bristol.

S'hi poden trobar aquestes expressions: bacallaos, onsemil, formose, caca mídas, i les expressions: Costa de Don Martí i Costa de S. pera.

El mot bacallaos, per determinar l'espècie de peixos abundosa a Terranova i al Canadà, el nostre bacallà actual, sembla un catalanisme clar. Amb aquesta paraula nomià??? una part de les terres descobertes, *Onsemil*, mot referit a les Onze mil verges, un altre toponímic que juntament amb *p. formose* es troben a tocar l'illa de *Sanct Joan* i a la terra *prima vista*. Encara més, Carreras Valls apunta "Al costat de *rio Cabot* (en el planisferi) hi ha un nom que diu *caca medas*. El mot *medas* és d'aplicació catalana, però l'important és que es troba escrit al costat i dins el conjunt toponomàstic que arrenca amb *Sanct Joan*. Un topònim sorprenent és *Canet* que hom consigna en el mapa de la península ibèrica. *Canet*, nom complet, Barcelona i Tarragona hi consten només abreujadament.

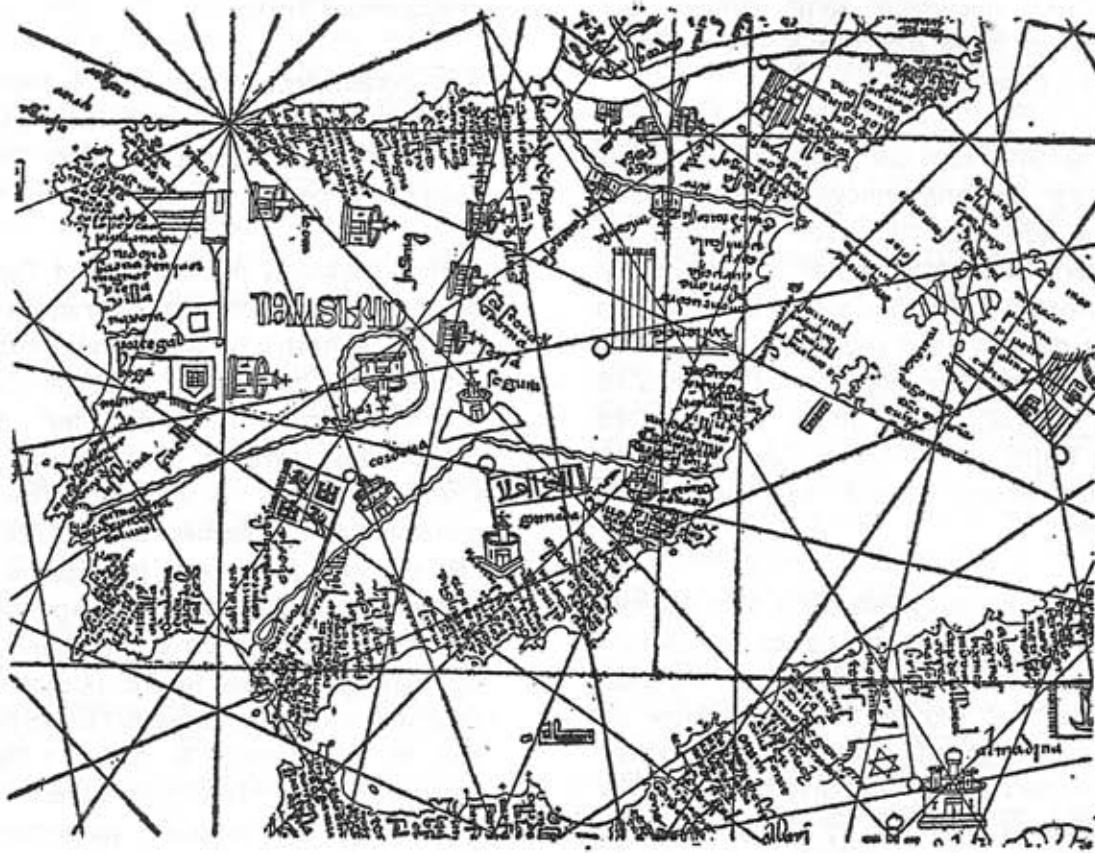
Consideracions finals

En la comparació dels dos personatges històrics hom pot comprovar certs paral·lelismes entre Cristòfol Colom, el descobridor del Nou Món, i Jhon Cabot, descobridor de Terranova i el Canadà, el Nou Món del nord.

Primerament, tots dos marins consten en la història reculada sense pàtria d'origen determinada.

Tots dos, en segon lloc, són objecte d'assignació indeguda i coincident de llur naturalesa genovesa.

La pèrdua general de documentació referent a la seva persona i la referida a ells mateixos i a llurs comeses, esdevé la terça observació.

Mapa d'Espanya de 1375, segons l'Atlas Català.

La quarta, tant Colom com Cabot pateixen en la traducció dels seus cognoms a l'italià la més gran de les confusions que els fa passar a la posteritat per italians quan no és fortificada aquesta assignació amb cap pressupòsit.

Encara una cinquena. Tant en el planisferi del fill de Johan Cabot, Sebastià, fet seguint els consells del seu pare, com en la documentació colombina, sobretot el Diari de Navegació, hi ha coincidència a posar noms propis als indrets que innoven.